

УДК 519.63:532.5

Сафоник А. П., к.т.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

КОМП'ЮТЕРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ БІОЛОГІЧНОГО ОЧИЩЕННЯ ВОДИ У РЕГЕНЕРАТОРІ АЕРОТЕНКА

Розв'язана модельна задача типу „конвекція-масообмін” для процесу біологічного очищення води у регенераторі аеротенка. Виконаний математичний аналіз параметрів і моделі процесу.

Ключові слова: біологічна очистка, забруднення, концентрація, очищення, аеротенк.

Вступ. На сьогодні у зв'язку з погіршенням якості води відкритих водойм постає проблема зменшення антропогенного навантаження на водні об'єкти. Одним з ефективних шляхів вирішення цієї проблеми є підвищення ефективності роботи очисних споруд. Біологічне очищення стічних вод займає домінуюче положення, що пояснюється його універсальністю та відносно низькими експлуатаційними витратами. В Україні утворюється щодоби близько 8 млн стоків, частина яких піддається біологічному очищенню в аеротенках чи біофільтрах [1]. Значно підвищити ефективність роботи споруд біологічного очищення стічних вод можливо завдяки розробці та впровадженню оптимальних технологічних режимів процесу біологічного очищення стоків.

Відомі експериментальні дослідження з визначення впливу параметрів процесу біологічного очищення на концентрацію домішок, бактерій, пластівців та період фільтроциклу [1]. Але відповідні експерименти дорогі, вимагають великих затрат часу та трудового ресурсу. Відповідно до цього, актуальною задачею є комп'ютерне моделювання процесу біологічного очищення домішок при очищенні водних систем та визначення параметрів, які найбільш суттєво впливають на якість та час очистки.

Постановка задачі і її розв'язок. Для математичного опису явищ, що відбуваються в регенераторі, будемо виходити з відомої роботи [2]. Як і в даній роботі будемо вважати, що відбуваються в регенераторі процеси в достатній мірі забезпечені киснем. За аналогією з [2] опишемо дані процеси наступною модельною задачею:

$$\left\{ \begin{aligned} \frac{\partial P}{\partial t} &= V_1 \frac{\partial P}{\partial x} + (-a_x + b_x L)P + \varepsilon k_2 PB - k_1 P + k_4 CP, \\ \frac{\partial B}{\partial t} &= V_2 \frac{\partial B}{\partial x} + (-a_z + b_z L)B - k_2 BP + k_1 P + k_4 CB, \\ \frac{\partial L}{\partial t} &= V_3 \frac{\partial L}{\partial x} - \varepsilon(g_x P + g_z B)L, \\ \frac{\partial C}{\partial t} &= (k_3 - \varepsilon k_4 P)C, \end{aligned} \right. \quad (1)$$

при наступних початкових

$$P|_{t=0} = P_0^*(x), B|_{t=0} = B_0^*(x), L|_{t=0} = L_0^*(x), C|_{t=0} = C_0^*(x), \quad (2)$$

і граничних умов

$$P(0,t) = P_*(t), B(0,t) = B_*(t), L(0,t) = B_*(t), C(0,t) = B_*(t), \quad (3)$$

де $P(x,t)$ – концентрація пластівців в рідкому середовищі, що фільтрується; $B(x,t)$ – концентрація бактерій в розчині, що знаходиться в регенераторі; $L(x,t)$ – концентрація продуктів автолізу, що утворилися внаслідок взаємодії бактерій з забрудненням; $C(x,t)$ – концентрація забруднення, що надходить з вхідним розчином; k_1 – швидкість ерозії пластівців, k_2 – константа, що характеризує подальшу швидкість агрегації пластівців; m – константа; k_3 і k_4 – константи, визначають швидкість утворення та окислення продуктів автолізу; a_x , a_z – швидкості відмирання пластівців і дисперсних бактерій; b_x , b_z – константи, що характеризують швидкості утворення пластівців та дисперсних бактерій за рахунок розмноження; g_x , g_z – швидкості споживання субстрату пластівцями і дисперсними бактеріями.

Розв’язок системи рівнянь (1) за умов (2) – (3) отримуємо у вигляді асимптотичних рядів:

$$\begin{aligned} P(x,t) &= P_0(x,t) + \sum_{i=1}^n \varepsilon^i P_i(x,t) + R_p(x,t,\varepsilon), B(x,t) = B_0(x,t) + \sum_{i=1}^n \varepsilon^i B_i(x,t) + R_B(x,t,\varepsilon), \\ L(x,t) &= L_0(x,t) + \sum_{i=1}^n \varepsilon^i L_i(x,t) + R_L(x,t,\varepsilon), C(x,t) = C_0(x,t) + \sum_{i=1}^n \varepsilon^i C_i(x,t) + R_C(x,t,\varepsilon). \end{aligned} \quad (4)$$

Після підстановки (4) в (1)-(3) та застосування стандартної “процедури прирівнювання”, для знаходження функцій c_i і ρ_i ($i = \overline{0,n}$) приходимо до задач розв’язок яких отримуємо за допомогою програмного се-

редовища Matlab, зокрема М-функції *pdere*, де кожне з рівнянь зводиться до наступного вигляду:

$$c(x,t,u, \frac{\partial u}{\partial x}) \cdot \frac{\partial u}{\partial t} = x^{-m} \frac{\partial}{\partial x} (x^m f(x,t,u, \frac{\partial u}{\partial x})) + s(x,t,u, \frac{\partial u}{\partial x}). \quad (5)$$

Команди в Matlab:

```
function [c,f,s] = pdex2pde(x,t,u,DuDx)
ax=1.2*10^-10; bx=7*10^-8;
az=3*10^-10; bz=3.7*10^-5;
gx=2.5*10^-8; gz=2.5*10^-3; G=2*10^3;
k1=5*10^-8; k2=2.4*10^-10;
k3=1.5*10^-3; k4=2.8*10^-3;
V1=1.26; V2=1.26; V3=1.26; V4=1.26;
c1=1; c2=1; c3=1; c4=1;
s1=V1*DuDx(1)+(-ax+bx*u(3))*u(1)+k2*G*u(1)*u(2)-
k1*G*u(1)+k4*u(4)*u(1);
s2=V2*DuDx(2)+(-az+bz*u(3))*u(2)-
k2*G*u(1)*u(2)+k1*G*u(1)+k4*u(4)*u(2);
s3=V3*DuDx(3)-(-gx*u(1)+gz*u(2))*u(3);
s4=V4*DuDx(4)+(k3-k4*u(4))*(u(1)+u(2));
c = [c1;c2; c3; c4];
f = [0; 0; 0; 0];
s = [s1; s2; s3; s4];
```

```
function u0 = pdex2ic(x)
u10=0.01; u20=100; u30=100; u40=100*exp(-0.02*x);
u0 = [u10;u20;u30;u40];
```

```
function [pl,ql,pr,qr] = pdex2bc(xl,ul,xr,ur,t)
pl = [0; 0; 0; 0];
ql = [1; 1; 1; 1];
pr = [0; 0; 0; 0];
qr = [1; 1; 1; 1];
```

В результаті комп'ютерного моделювання в середовищі Matlab при $k_1 = 5 \cdot 10^{-8} \text{ гом}$, $k_2 = 2,4 \cdot 10^{-10} \text{ л/гом}$, $k_3 = 1,5 \cdot 10^{-3} \text{ гом}$, $k_4 = 2,8 \cdot 10^{-3} \text{ л/гом}$, $a_x = 1,2 \cdot 10^{-10} \text{ гом}^{-1}$, $a_z = 3 \cdot 10^{-10} \text{ гом}^{-1}$, $b_x = 7 \cdot 10^{-8} \text{ л/(г \cdot гом)}$, $b_z = 3,7 \cdot 10^{-5} \text{ л/(г \cdot гом)}$, $g_x = 2,5 \cdot 10^{-8} \text{ л/(г \cdot гом)}$, $g_z = 2,5 \cdot 10^{-3} \text{ л/(г \cdot гом)}$, $V_1 = V_2 = V_3 = 1,26 \text{ м/гом}$ $P_0^*(x) = 0,01$, $B_0^*(x) = 100$, $L_0^*(x) = 100$, $C_0^*(x) = 100 \cdot e^{(-0,02 \cdot x)}$ отримуємо наступні результати (див. рис. 1-8):

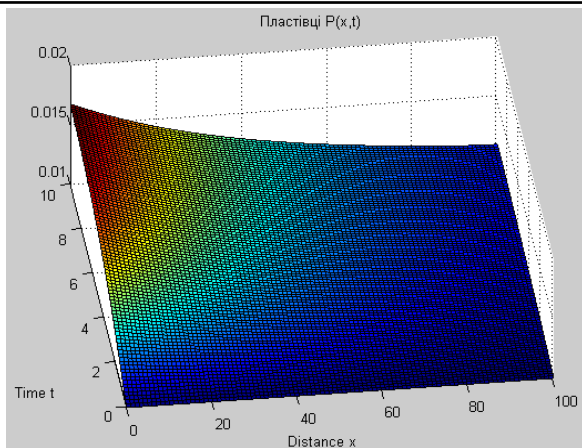

Рис. 1. Просторовий розподіл концентрації пластівців P у рідкому середовищі

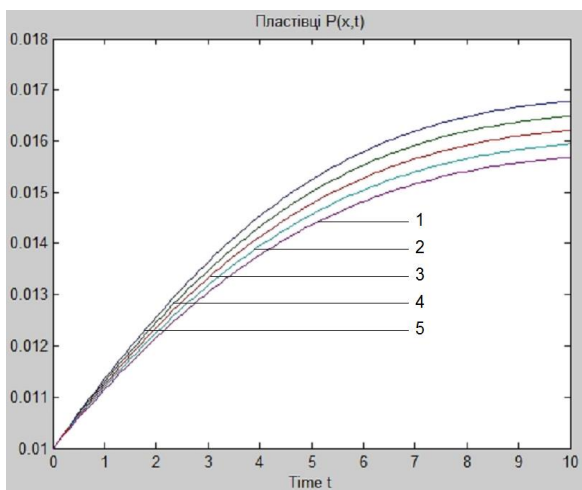

Рис. 2. Розподіл концентрації пластівців P у рідкому середовищі в різних точках фільтра: 1 – при $x=0,1$ м, 2 – при $x=0,3$ м, 3 – при $x=0,5$ м, 4 – при $x=0,7$ м, 5 – при $x=0,9$ м

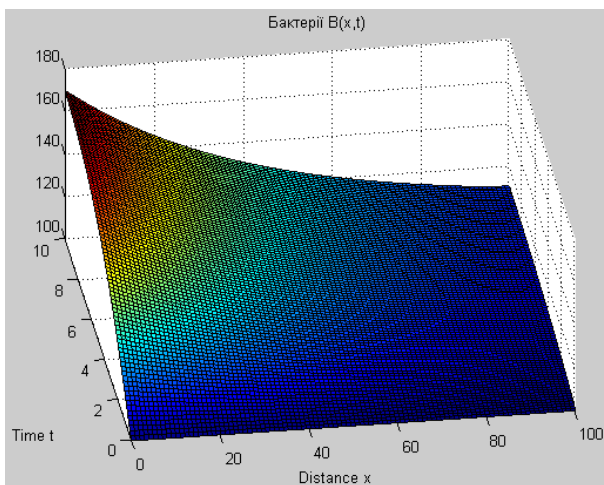

Рис. 3. Просторовий розподіл концентрації бактерій B у розчині регенератора

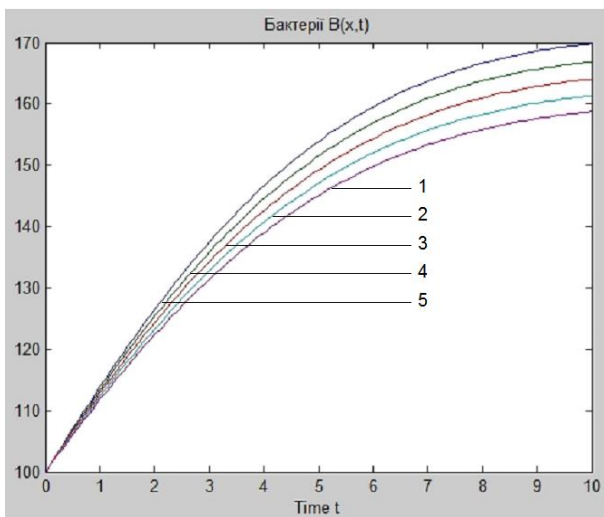

Рис. 4. Розподіл концентрації бактерій B у розчині регенератора в різних точках фільтра: 1 – при $x=0,1$ м, 2 – при $x=0,3$ м, 3 – при $x=0,5$ м, 4 – при $x=0,7$ м, 5 – при $x=0,9$ м

Як видно з рис. 1 та рис. 2 концентрація пластівців вздовж фільтра з часом зростає, це пояснюється тим, що пластівці постійно утворюються і лише частина з них захоплює частинки, які утворилися від вза-

ємодії бактерій та забруднення. Аналогічно росте концентрація бактерій, що показано на рис. 3 та рис. 4 у зв'язку з тим, що у фільтр надходить достатня кількість кисню та створюються нормальні умови для розмноження бактерій.

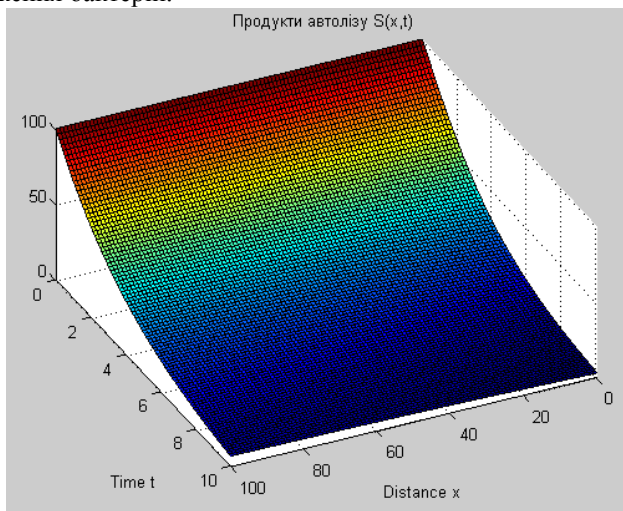

Рис. 5. Просторовий розподіл концентрації продуктів автолізу S

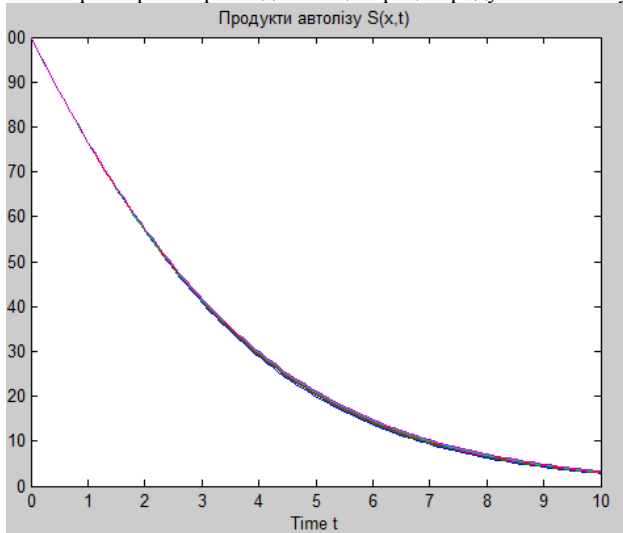

Рис. 6. Розподіл концентрації продуктів автолізу S в різних точках фільтра: 1 – при $x=0,1$ м, 2 – при $x=0,3$ м, 3 – при $x=0,5$ м, 4 – при $x=0,7$ м, 5 – при $x=0,9$ м

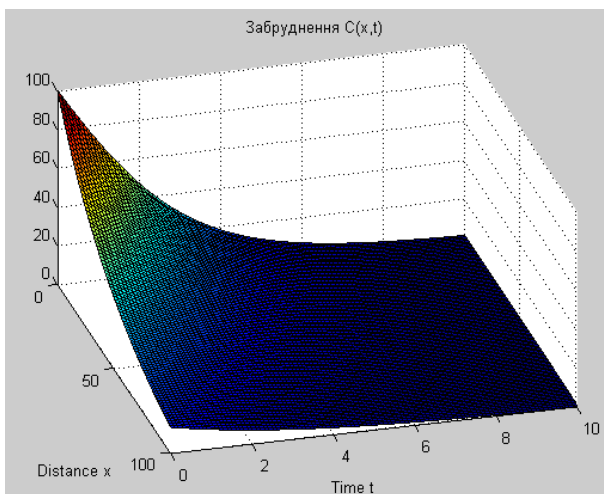

Рис. 7. Просторовий розподіл концентрації C забруднення по довжині фільтра

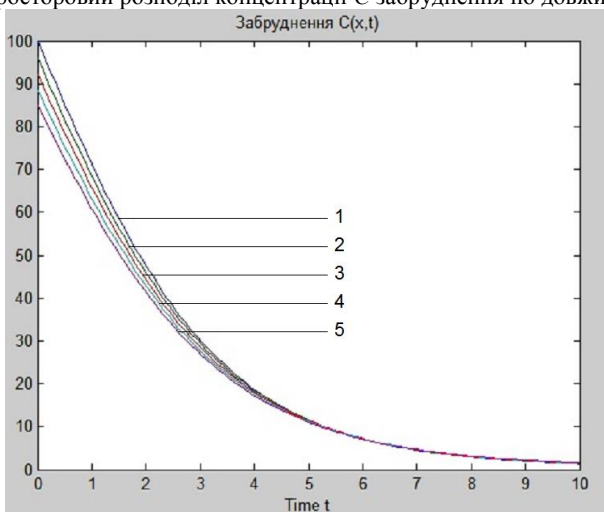

Рис. 8. Розподіл концентрації забруднення C по довжині фільтра в різних точках фільтра: 1 – при $x=0,1$ м, 2 – при $x=0,3$ м, 3 – при $x=0,5$ м, 4 – при $x=0,7$ м, 5 – при $x=0,9$ м

На рис. 5 та рис. 6 концентрація продуктів автолізу вздовж фільтра з часом спадає, це пояснюється тим, що швидкість утворення продуктів автолізу напряму залежить від концентрації забруднення та швидкості відведення продуктів автолізу. Як видно з рис. 7 та рис. 8 кількість частинок забруднення з часом спадає, що підтверджує ефективну

роботу фільтра.

Висновки. Побудована математична модель, що описує закономірності процесів зміни концентрацій пластівців, дисперсних бактерій, продуктів автолізу і субстрату в регенераторі аеротенка, тобто в першій фазі процесу очищення. Знайдено розв'язок відповідної модельної задачі з використанням функції *pdepe* середовище Matlab. Наведені результати розрахунків розподілу концентрації забруднення та бактерій протягом часу очистки рідини.

1. Святенко А. І. Розрахунок процесу біологічного очищення міських стічних вод за допомогою математичних моделей з урахуванням структури потоків / Святенко А. І., Корнійко Л. М. // Екологічна безпека. – 2009. – 3(7). – С. 77–80.
2. Горносталь С. А. Описание процессов, происходящих в системе аэротенк – вторичный отстойник, и их физическое моделирование / Горносталь С. А., Созник А. П. // Коммунальное хозяйство городов. – 2008. – № 81. – С. 133–139.
3. Вавилин В. А. Математическое моделирование процес сов биологической очистки сточных вод активным илом / В. А. Вавилин. – М. : Наука, 1979. – 119 с.
4. Яремчук О. С. Характеристика моделей процесів росту і культивування мікроорганізмів у системах біологічної очистки стічних вод / Яремчук О. С., Захаренко М. О., Циганков С. П. // Наукові доповіді НУБіП. – 2012. – Вип 8(30). – 110–123 с.
5. Смирнов Н. В. Управление процессом биоочистки воды в аеротенке / Н. В. Смирнов // XII Всероссийское совещание по проблемам управления (ВСПУ-2014). Россия, Москва, ИПУРАН, 16-19 июня 2014 г. – С. 71–76.

Рецензент: д.т.н., проф. Древецький В. В. (НУВГП)

Safonyk A. P., Candidate of Engineering, Associate Professor
(National University of Water Management and Nature Resources Use,
Rivne)

COMPUTER SIMULATION OF BIOLOGICAL PURIFICATION OF WATER IN AERATION TANKS REGENERATOR

Solved model task type "convection-mass-transfer" for the biological treatment process in the regenerator tank. Mathematical analysis of parameters and process models.

Keywords: biological treatment, pollution, concentration, purification, aeration tank.

Сафоник А. П., к.т.н., доцент (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

**КОМПЬЮТЕРНОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ПРОЦЕССА
БИОЛОГИЧЕСКОЙ ОЧИСТКИ ВОДЫ В РЕГЕНЕРАТОРЕ
АЭРОТЕНКА**

Решена модельная задача типа „конвекция-массообмен” для процесса биологической очистки воды в регенераторе аэротенка. Выполнен математический анализ параметров и модели процесса.

Ключевые слова: биологическая очистка, загрязнение, концентрация, очистка, аэротенк.
